

Lärda citat och argumentation

Det är uppenbart att 80-talets finansiella uppgång och fall har sin motsvarighet på det kulturella området. Sverige har drabbats av en kulturkris likvärdig som en finanskris.

När jag läser artiklar stofferade med lärda citat händer det att min gamle vän Racter gör sig påmind; en i sanning högst egenartad konversations, om än till sin substans blott ett dataprogram för imitation av mänskligt samtal – ungefär som klassikern ELIZA.

Krönika

Peter Elmlund

Precis som den kvinnliga föregångaren var Racter inspirerad av den rogerianska psykoterapin i så måtto att han omvandlade motpartens svar till frågor. Hade man på engelska via tangentbordet berättat att man ville tala om sin moder, svarade han med sin metalliska men icke helt omelodiska staccatoröst: "WHY DO YOU WANT TO TALK ABOUT YOUR MOTHER?".

När Racter fått tillräckligt med fakta stuvade han helt fräckt om dem till patentlösningar på livets gåtor, och han var tillräckligt duktig för att göra konversationen underhållande trovärdig.

Kult

Det som gjorde honom till kultfigur i början av 80-talet var emellertid att han utan förvarning sköt in citat från kända tänkare. Efter en lång harang om att man kanske var olycklig därför att man hatade sin faster men gillade hårdpetting, kunde Racter avbryta sig med ett "BUT, I WONDER... NIETZSCHE ONCE SAID THAT THE THREE GREAT STIMULANTS OF EXHAUSTED PEOPLE IS BRUTALITY, ARTIFICIALITY AND INNOCENSE."

Jag vred mig i skrattparoxysmer första gången jag utsattes för denna espi. Det kändes ungefär som att prata med en rejält packad kulturskribent, men jag vill understryka att jag föredrar den artificiella varianten.

Tyvärr kom Racter att inspirera många av 80-talets kulturskribenter, eller åtminstone föreföll det så. Ett fyrvarken av lärda citat, abstrakta begrepp, generella påståenden och konstfulla metaforer brister plötsligt i kulturspalterna.

Efter det att 70-talets vänsterrelse misstänkliggjort kvalitetsbegreppet låg vägen öppen för unga 80-talsakademiker att spekulera i den postmodernistiska vägen. Den intellektuella argumentationen ersattes av retorisk humbug och vi lider fortfarande av sviterna av detta. Ordet "visat" har kommit till flitig användning. Som Derrida har visat. Som Lacan har visat. Som Husserl har visat. Hur då visat? Vars av allt är dock

de historiska analogierna som tycks kunna styrka vilken argumentation som helst.

Det är naturligtvis inte fel att använda retoriska knep för att smycka en analyserande eller argumenterande text, men man måste, för att tala med Ezra Pound, ha täckning på banken för sina utställda checkar. Citat, lärda bijouterier och litterära piruetter kan rättfärdigas om de stämmer med fakta, annars inte.

Man kan aldrig komma ifrån att stommen i ett intellektuellt resonemang måste vara fakta, logisk prövning, begreppsutredning och en ärlig redogörelse för de egna ståndpunkterna. Det råder emellertid brist på sådana saker i vårt offentliga samtal. Det visar om inte annat de parodiska debatterna om feminism som rasade på Expressens kultursida under hösten.

Det är uppenbart att 80-talets finansiella uppgång och fall har sin motsvarighet på det kulturella området. Sverige har drabbats av en kulturkris likvärdig som en finanskris. I bägge fallen handlar det om checkar utan täckning och som resultat har både den ekonomiska och intellektuella valutans sjunkit.

Det senare beskärmar sig Sven-Eric Liedman över i måndagens DN. "På område efter område kan man tala om en fortgående nedvärdering av intellektuellt arbete, det må vara konstnärrens, essäistens, den oberoende debattörens eller forskarens", skriver han.

Marknadstänkande

Enligt Liedman står orsakerna att finna i det nya marknadstänkandet och affärsmässigheten. Det är således marknadens fel att respekten för det allvarliga intellektuella arbetet steg för steg försvinner.

Herrejösses! är det något som kulturelitien skulle må bra av så är det just konkurrens – istället för anpassning. Men i det svenska intellektuella livet kommer äsikter före intelligens, virtuositet, kunskap och hårt arbete. Det är denna prioriteringsordning, skapad av den vänsterpopulism Liedman själv bidragit till, som är grunden till dagens elände vill jag påstå.

DN:s kultursida är ett utmärkt exempel på vad som händer när konkurrensen sätts ur spel. Där finns för all del duktiga skribenter men gudarna ska veta att det finns många usla också. Varför är det så på Sveriges största morgontidning? Jo, därför att man erhåller en säker inträdesbiljett genom att utbringa ett trefaldigt eller fyrfaldigt för den offentliga sektorn... BUT, I WONDER... NIETZSCHE ONCE SAID THAT BELIEF IN MORALITY IS NOT A PROOF OF MORALITY.

KULTUR

Förvanskningen av Friedrich Nietzsches idéer

När Elisabeth Nietzsche dog 1935 hade hon lyckats rekonstruera sin broder Friedrich till en fascistisk ikon. Den en gång så anti-auktoritära, tyskhatande tänkaren hade iklätts en germansk rustning, och detta av någon han inte haft mycket lite till övers för under sin levnad.

Ben Macintyres bok *Sökandet efter Elisabeth Nietzsche* är som titeln antyder ett försök att ringa in och förstå vem den store filosofens syster egentligen var. Berättelsen om Elisabeth Nietzsche, som främst gått till historien som en notorisk förfalskare och förvanskare av sin brors filosofi, och den kraft som såg till att hans tankegångar fördes in i den nazistiska ideologin, innefattar bland annat också hennes märkliga karriär som kolonist i Sydamerika; som initiativtagare till det misslyckade och dubiösa nybyggandet Nueva Germania i Paraguay.

Saklitteratur

Ben Macintyre

Sökandet efter Elisabeth Nietzsche övers. Jan Wahlén Forum

Nueva Germania var ett projekt som Elisabeth hade organiserat tillsammans med sin make Bernhard Förster – en antisemitisk fanatiker – som ville starta ett nytt Tyskland utan, som han uttryckt sig till ett "Stiefvaterland"; det hade enligt hans förmenande fallit i orätta händer.

Det nya Tyskland

Nueva Germania skulle således vara absolut rasrent och byggas på dygderna antisemitism, vegetarism, nationalism och lutheranism.

För att locka över nybyggare till detta bisarra, men ideologiskt sett tyvärr profetiskt upplagda företag, så övertrufnade makarna Förster varandra i ljugerier för att pressa sanningen till sin fördel. Den ofruktbara jorden och det ogästvänliga klimatet i Paraguays djungel utmalades i deras pamfletter som det närmaste man kunde komma Paradiset på jorden.

Tyvärr föll ett antal tyska familjer för denna propagandastiska smörja och begav sig till Nueva Germania, som dock visade sig vara ett ofruktbart rätthål som styrdes med diktatorisk järnhand av paret Förster.

Det gick emellertid utför relativt snabbt för kolonin då de naturliga förutsättningarna för en lyckad utveckling saknade. Bernhard och Elisabeths höftigaste planer på ett nytt Tysk-

land i Paraguays obygder krossades sålunda på det mest nersliga vis. De tyska familjerna levde i misär och det hela fick ett abrupt slut när Bernhard Förster tog sitt liv 1889 – ansatt av skulder och en djup förtvivlan över sitt misslyckande.

Driftig kvinna

Elisabeth som var en driftig kvinna och alltid snar att finna sig i det oväntade, begav sig tillbaka till fädernesjorden för att värda sin "älskade bror" och ta hand om och förmedla hans filosofi till massorna. Kolonin fick klara sig bäst den kunde och lämnades åt sitt öde (ingen av invånarna i Nueva Germania skulle komma att sakna Elisabeth).

Brodern, som hon stridigt med i allehanda tros- och livsfrågor hela sitt liv, var nu plötsligt hennes bäste vän och ende förtroende; naturligtvis berodde detta på att Nietzsche gått in i sinnessjukdomen och inte kunde protestera mot sin systers omsorg.

Elisabeth insåg att henne bror var på väg att bli ett stort namn på den kulturella parnassen efter att tidigare ha kämpat i relativt obemärkt; Nietzsches sjukdom och stigande berömmelse passade således hennes syften utmärkt; hennes giriga gnagande på broderns tankegångar skulle komma att rendera henne både ära och kapital. Hon återtog sitt flicknamn och blev fram till sin död 1935 den officiella ståthållaren (och manipulatoren) av monumentet Friedrich Nietzsche.

Förlorad koloni

Själva ingången till Macintyres bok, är att författaren något huvudlöst (i varje fall så som han själv försöker framställa det) beger sig till Paraguay för att söka upp den "förlorade kolonin" Nueva Germania. I sitt bagage har han i stort sett inte mer än ett par reseskildringar från Paraguay; en bristfälligt gammal karta där Nueva Germania finns utmärkt, publicerad i Elisabeths bok Dr Bernhard Förster's Kolonie Neu-Georgia in Paraguay från 1891; insektsmedel och en freestyle laddad med Wagner ("för att komma i stämning").

Från staden Asunción tar sig författaren saktat medels en fallfärdig skory vidare upp för Rio Paraguay för att se om några rester återstår av Bernhard och Elisabeths rasistiska experiment i det ängande inlandet. Macintyres tycks i detta avsnitt i boken någon mening leka med hela reseskildringsgenren inom litteraturen; varje tänkbar ingrediens finns här medtagat i flodiga mått: flodfärden mot ett okänt mål någonstans i fjärran; sökandet efter en spillra av ett försvunnet folk och en försvunnen kultur; mörka hemligheter dolda i historiens töcken.

Asklblont hår

Efter att ha förtts den sista delen till hastigt av Macintyre vid

en handelsbod på en liten pojke med klarblå ögon och askblont hår som hänger några indianflickor i kjolarna. Författarens guide talar om att pojken bara tas om hand av flickorna och att de berättar för honom "att det finns många flera tyskar längre fram".

Den rest av den ursprungliga kolonin som Macintyre slutligen kommer fram till, där ättlingarna till de ursprungliga kolonisterna fortfarande lever, visar sig befinna sig i yttersta armod. Människorna i Nueva Germania har visserligen ståndaktigt bevarat sin kultur, sitt språk, sina vanor, men materiellt sett har man det inte stort bättre än vad deras fattiga jordbrukande förfäder hade det i hemlandet på slutet av 1800-talet.

Upptäckten av den kvarvarande kolonin innebär egentligen ett antiklimax, och utgör inte heller kärnan i Macintyres bok; snarare så ger själva letandet i Sydamerikas ödemarker författaren en suggestiv inramning och ett dramatiskt motiverat skäl till att berättelsen om Elisabeth Nietzsche, vars koloniala äventyr var av marginell betydelse men talande för hennes person.

Drivkraften som låg bakom hennes skapande av kolonin Nueva Germania, var en grotesk inbilskhet parad med otäck övertro på sin egen förmåga; samma "egenskaper" som senare skulle visa sig fatala när det gällde handhavandet av broderns litterära kvarlåtenskap.

Det fascinerande med Macintyres text är just skildringen av hur självsvidligt och envetet denna kvinna hanterade verkligheten, och hur till och med Nietzsches filosofi kom att anpassas efter hennes tycke och smak. Det mest framträdande exemplet på detta var hennes falsifiering av Nietzsches tankegångar i den postum utgivna Viljan till makt, där hon minst sagt godtyckligt arrangerade hans efterlämnade anteckningar.

Hur idéer kan förvrängas

Sökandet efter Elisabeth Nietzsche blir till ett övertygande dokument över hur sanningen och olika idéer kan manipuleras och förvrängas bortom all ursprunglig igenkännbarhet (det skulle ta lång tid innan det rykte som Elisabeth hade pådyvlat Nietzsche kunde tvättas bort).

När Elisabeth dog 1935 hade hon lyckats att rekonstruera Friedrich Nietzsche till en fascistisk ikon placerad i ett välpatuserat mausoleum, den praktfulla Villa Silberblick med sin överväldigande utsikt över Weimar. Den en gång så anti-auktoritära anden hos den tyskhatande tänkaren hade här iklätts, bildligt talat, en germansk rustning som passade honom mycket illa – och detta av någon för vars idéer han haft mycket lite till övers under sin levnad.